

ISTRAŽIVANJE KVALITETE PRIMJENE MSFI/MRS U FINANCIJSKIM IZVJEŠTAJIMA PODUZEĆA U FEDERACIJI BIH

RESEARCH ON QUALITY OF IFRS/IAS APPLY IN THE FINANCIAL STATEMENTS OF COMPANIES IN THE FEDERATION OF B&H

dr. sc. DRAGAN GABRIĆ

Sveučilište u Mostaru, Mostar, Bosna i Hercegovina

SANELLA PALAC

Sveučilište u Mostaru, Mostar, Bosna i Hercegovina

Sažetak: *Realni i objektivno prezentirani financijski izvještaji, koji su sastavljeni u skladu sa zahtjevima iz MSFI/MRS-ova, predstavljaju važan izvor informacija za poslovno odlučivanje. MSFI/MRS-ovi polaze od pretpostavke da financijski izvještaji trebaju realno prikazati financijski položaj, financijsku uspješnost i novčane tokove subjekta. Međutim, postoje i drugi slučajevi, koji podrazumijevaju situaciju da se u prezentiranju financijskih izvještaja značajno odstupilo od zahtjeva i primjene pojedinih MSFI/MRS-ova. Cilj ovog istraživanja je utvrditi koji su MSFI/MRS-ova kod kojih se značajno odstupa od zahtjeva u primjeni a što u konačnici rezultira značajnim pogreškama, odnosno neodgovarajućom kvalitetom financijskih izvještaja. Nadalje, jedan od ciljeva je analizirati obilježja u pogrešnoj primjeni MSFI/MRS-ova koji rezultiraju značajnim pogreškama u financijskim izvještajima poduzeća u Federaciji BiH. Istraživanje je provedeno na uzorku poduzeća s tržišta kapitala u Federaciji BiH. Prikupljeni podaci analizirani su primjenom metoda deskriptivne i inferencijalne statistike, a dobiveni rezultati su prezentirani pomoću tabličnih i grafičkih prikaza. Rezultati istraživanja pokazuju da se najčešća područja značajnih pogrešaka u prezentiranju financijskih izvještaja odnose na bilančne stavke stalnih sredstava, zaliha i kratkotrajnih potraživanja. Prema tome, rezultati istraživanja također pokazuju da značajne pogreške u prezentiranju financijskih izvještaja najčešće proizlaze iz nepotpune ili pogrešne primjene MRS-a 36 – Umanjenje vrijednosti sredstava, MRS-a 2 – Zalihe i MRS-a 39 – Financijski instrumenti: priznavanje i mjerenje. Također, istraživanje je pokazalo da se značajne pogreške kod poduzeća u Federaciji BiH*

u najvećem broju javljaju u obliku precijenjenih imovinskih stavki, koje rezultiraju skrivenim gubicima u financijskim izvještajima. Rezultati istraživanja ukazuju na pogrešne i nepotpune primjene referentnih međunarodnih računovodstvenih standarda u pogledu zahtjeva za umanjenjem imovinskih stavki u financijskim izvještajima poduzeća u Federaciji BiH.

Ključne riječi: *financijski izvještaji, značajne pogreške, MRS 2, MRS 36, MRS 39*

Abstract: *Realistic and objectively presented financial statements, compiled in accordance with IFRS / IAS requirements, are important source of information for business decision-making. The IFRS/IAS are based on the assumption that financial statements need to present fairly the financial position, financial performance and cash flows of the entity. However, there are other situations, which imply material misstatements in the presentation of financial statements that are consequence of impairment in apply of certain IFRS/IAS. The purpose of this research is to determine deviations in financial reporting that is not in accordance with requirements of certain IFRS/IAS and that result in material misstatements in financial statements. Furthermore, one of the objectives is to analyse the features of IFRS / IAS apply in the situations that result with material misstatements in the financial statements of companies in the Federation of BiH. The research project was conducted on a sample of companies from the capital market in the Federation of B&H. The collected data were analysed using the descriptive and inferential statistics methods, and an obtained results are presented by graphics and tables. The research results indicates that the most common areas of material misstatements are the items of fixed assets, inventories and short-term receivables. Therefore, the results of the research also show that material misstatements in the presentation of the financial statements are most often result of impairment in application of IAS 36 - Impairment of Assets, IAS 2 - Inventories and IAS 39 - Financial Instruments: Recognition and Measurement. Also, research have revealed that material misstatements in companies in the Federation of B&H mostly appear in the form of overpriced asset items, that results in hidden (latent) losses in the financial statements The research results indicates that companies in the Federation of BiH do not fully apply impairment of assets in accordance with IFRS/IAS.*

Key words: *financial statements, material misstatement, IAS 2, IAS 36, IAS 39*

UVOD

Jedan od najvažnijih proizvoda računovodstvenog informacijskog sustava su financijski izvještaji. U tom kontekstu financijski izvještaji predstavljaju važan izvor informacija za poslovno odlučivanja. Stoga je od iznimne važnosti da financijski izvještaji imaju maksimalnu informacijsku vrijednost, a to je moguće ukoliko su isti realno i objektivno prezentirani u skladu s načelima i zahtjevima iz Međunarodnih standarda financijskog izvještavanja, odnosno Međunarodnih računovodstvenih standarda (u daljnjem tekstu: MSFI/MRS).

MSFI/MRS polaze od pretpostavke da financijski izvještaji trebaju realno prikazivati financijski položaj, financijsku uspješnost i novčane tokove poduzeća. Međutim, nerijetko postoji i druga krajnost, a to je nerealno i neistinito financijsko izvještavanje, a koje podrazumijeva situaciju da se u prezentiranju financijskih izvještaja značajno odstupilo od zahtjeva iz pojedinih MSFI/MRS-ova. MRS 8¹ (t. 41.) definira da „financijski izvještaji nisu u skladu s MSFI-ima ako sadrže značajne pogreške ili namjerno učinjene beznačajne pogreške kako bi se postiglo prezentiranje određenog financijskog položaja, financijske uspješnosti ili novčanih tokova poslovnog subjekta“, a koje su posljedica nepotpune ili pogrešne primjene pojedinih MSFI/MRS-ova. Postojanje značajnih pogrešaka u financijskim izvještajima podrazumijeva da isti ne pružaju istinite i objektivne informacije o financijskom položaju i uspješnosti poslovanja poduzeća².

Cilj ovog istraživanja je utvrditi koji su MSFI/MRS-ovi kod kojih se značajno odstupa od zahtjeva u primjeni a što u konačnici rezultira značajnim pogreškama, odnosno neodgovarajućom kvalitetom financijskih izvještaja. Nadalje, jedan od ciljeva je analizirati obilježja u primjeni MSFI/MRS-ova koji rezultiraju značajnim pogreškama u financijskim izvještajima poduzeća u Federaciji BiH. U ovom istraživanju polazi se od pretpostavke da se značajne pogreške u financijskim izvještajima poduzeća u Federaciji BiH najčešće odnose na stavke stalnih sredstava, zaliha i kratkotrajnih potraživanja, a koje je rezultat nepotpune ili pogrešne primjene MRS-a 36 – *Umanjenje vrijednosti sredstava*, MRS-a 2 – *Zalihe* i MRS-a 39 – *Financijski instrumenti: priznavanje i mjerenje*. Također se pretpostavlja da se značajne pogreške u financijskim izvještajima poduzeća u Federaciji BiH u najvećem broju javljaju u obliku precijenjenih imovinskih stavki, koja rezultiraju skrivenim (latentnim) gubicima u financijskim izvještajima, a što je rezultat pogrešne ili nepotpune primjene zahtjeva iz odnosnih MSFI/MRS-ova za umanjnjem imovinskih stavki u financijskim izvještajima poduzeća u Federaciji BiH.

¹ MRS 8 – *Računovodstvene politike, promjene računovodstvenih procjena i pogreške*

² Za potrebe ovog rada izraz „poduzeće“ koristi se kao pojam koji označava poslovne subjekte bez obzira na formalno pravni oblik organiziranja i poslovanja.

Istraživanja koja u fokusu svog interesa imaju ispitivanje različitih aspekata kvalitete financijskih izvještaja su uvijek, a posebice danas, aktualna i zanimljiva kako znanstvenoj, tako i stručnoj zajednici. To prije svega vrijedi za američku znanstvenu i istraživačku zajednicu, dok su istraživanja ove vrste manje zastupljena u europskoj znanstvenoj i stručnoj javnosti. „Manja zastupljenost istraživanja kvalitete financijskih izvještaja na europskom području proizlazi iz manje transparentnih tržišta kapitala i otpora (manjka volje) poduzeća da javno objave potpuni set financijskih izvještaja.“³

PREGLED PRETHODNIH ISTRAŽIVANJA

Prema Cuzdrioreanu⁴ postojeća istraživanja o kvaliteti sastavljanja i prezentiranja financijskih izvještaja, u širem smislu, su većinom zastupljena u zemljama anglosaksonskog govornog područja čije se karakteristike institucionalnog okvira poslovanja značajno razlikuju u odnosu na europske i lokalne uvjete.

Seybert⁵ je u svom istraživanju utvrdio da postojanje kapitalizacije troškova istraživanja i razvoja (a koje proizlazi iz pogrešne i nepotpune primjene MRS-a 38 - *Nematerijalna imovina*) doprinosi većoj vjerojatnosti računovodstvenih manipulacija u financijskim izvještajima. S druge strane, Cohen et al.⁶ su istaknuli da rezerviranja za rizike i troškove, čiji je računovodstveni tretman reguliran načelima i zahtjevima iz MRS-a 37 – *Rezerviranja, potencijalne obveze i potencijalna imovina*, mogu biti instrument upravljanja zaradama (engl. *Earnings Management*), odnosno alat za računovodstvene manipulacije. Utvrđeno je da procjene iznosa rezerviranja za rizike i troškove u jamstvenim rokovima, a koje odstupaju iz zahtjeva iz MRS-a 37 – *Rezerviranja, potencijalne obveze i potencijalna imovina*, predstavljaju jedan od glavnih izvora značajnih pogrešaka i manipulacija u financijskim izvještajima poduzeća. U svom radu iz 2011. godine, Dechow et al.⁷ (su utvrdili da precijenjeni iznosi prihoda, pogrešna prikazivanja

3 Aljinović Barać, Ž., Klepo, T. (2006): Features of accounts manipulations in Croatia, Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci – Časopis za ekonomsku teoriju i praksu 24, Ekonomski fakultet Rijeka, Rijeka, str. 273–290

4 Cuzdriorean, D.D. (2013): Most recent findings in earnings management area: interesting insights from traditionally top 5 leading accounting journals, *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 15(2), str. 402-416

5 Seybert N. (2010): R&D Capitalization and Reputation-Driven Real Earnings Management, *The Accounting Review*, Vol. 85, No. 2, str. 671-693

6 Cohen D., Darrrough M., Huang R., Zach T. (2011): Warranty Reserve: Contingent Liability, Information Signal, or Earnings Management Tool?, *The Accounting Review*, Vol. 86, No. 2, str. 569–604

7 Dechow P.M., Ge, W., Larson C.R., Sloan R.S. (2011): Predicting Material Accounting Misstatements, *Contemporary Accounting Research*, Vol. 28, No. 1, str. 17–82

kapitalizacije troškova predstavljaju najčešća područja računovodstvenih manipulacija. Prema tome, značajne pogreške u financijskim izvještajima proizašle su iz pogrešne i nepotpune primjene MRS-a 18 – *Prihodi*, odnosno računovodstvenih standarda koji reguliraju kapitalizaciju troškova u nabavnu vrijednost određene stavke imovine (MRS 2 – *Zalihe*, MRS 16 – *Nekretnine, postrojenja i oprema*, te MRS 38 – *Nematerijalna imovina*).

Pogrešne klasifikacije stavki financijskih izvještaja ubrajaju se u računovodstvene pogreške koji nemaju utjecaja na realnost iskazane neto imovine poduzeća, ali kroz reklasifikacije se može utjecati na netočne („iskrivljene“) vrijednosti pojedinih pokazatelja analize financijskih izvještaja. Problem pogrešaka u reklasifikaciji stavki financijskih izvještaja istaknut je u istraživanju Haw et al.⁸ su utvrdili da su pogrešne klasifikacije troškova permanentan i značajan ekonomski problem. Naime, kod poduzeća u istočnoj Aziji menadžeri oportunistički reklasificiraju troškove poslovanja prezentirajući ih kao ostale stavke u računu dobiti i gubitka, izvan rezultata od poslovnih aktivnosti, s ciljem manipulativnog uljepšavanja rezultata od obavljanja osnovne djelatnosti. Pogrešne klasifikacije prije svega proizlaze iz pogrešne nepotpune primjene računovodstvenih standarda koji primarno definiraju prezentiranje, sastavljanje i objavljivanje financijskih izvještaja, prije svih MRS-a 1 - *Prezentiranje financijskih izvještaja*.

Aljinović Barać i Klepo⁹ su utvrdili da se najčešće računovodstvene manipulacije kod poduzeća u Republici Hrvatskoj odnose na područja amortizacije, vrijednosnih usklađenja potraživanja i poreza. Prema tome, pogreške u primjeni zahtjeva iz MRS 16 – *Nekretnine, postrojenja i oprema*, MRS-a 38 – *Nematerijalna imovina*, MRS-a 39 – *Financijska imovina: priznavanja i mjerenje* i MRS-a 12 – *Porezi na dobit* su predstavljali osnovne izvore značajnih pogrešaka u prezentiranju financijskih izvještaja. Nadalje, često se kao izvorom značajnih pogrešaka javljaju i stavke zaliha, a koje ukazuju na nepotpunu primjenu mjerdavnog MRS-a 2 – *Zalihe*. U konačnici, nepotpuna primjena MRS-a 37 – *Rezerviranja, potencijalne obveze i potencijalna imovina* i MRS-a 18 – *Prihodi* je rezultirala činjenicom da su rezerviranja za rizike i troškove i priznavanja prihoda česta područja značajnih pogrešaka u financijskim izvještajima. Također, kada se raspravlja o tehnikama utjecaja na financijske izvještaje u lokalnim i regionalnim uvjetima, pokazuju se da su „manipulacije u financijskim izvještajima koje se odnose na metode u vezi priznavanja i mjerenja računovodstvenih kategorija (diskrecijski izbori računovodstvenih politika i procjena, reklasifikacije, nepotpuna i djelomična objavljivanja i drugo) češći način upravljanja zaradama i utjecaja na financijske izvještaje od metoda vremenskog tempiranja i dizajniranja realnih

⁸ Haw I.M., Ho S.S.M., Li A.Y. (2011): Corporate Governance and Earnings Management by Classification Shifting, *Contemporary Accounting Research*, Vol. 28, No. 2, str. 517– 553

⁹ Aljinović Barać, Ž., Klepo, T. (2006): Features of accounts manipulations in Croatia, *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci – Časopis za ekonomsku teoriju i praksu* 24, Ekonomski fakultet Rijeka, Rijeka, str. 282.

poslovnih transakcija.¹⁰

Može se istaknuti da je problematika ovog istraživanja aktualna i nedovoljno istražena, osobito u domaćim i regionalnim uvjetima. Osnovni doprinos ovog istraživanja je unaprjeđenje spoznaja o razini kvalitete i obilježjima primjene MSFI/MRS-ova kao jednom od osnovnih faktora koji determiniraju kvalitetu financijskih izvještaja, na uzorku poduzeća u Federaciji BiH.

OBLIKOVANJE MODELA ISTRAŽIVANJA

Računovodstveni standardi definiraju financijske izvještaje kao „strukturirani prikaz financijskog položaja i financijske uspješnosti subjekta¹¹. „Cilj je financijskih izvještaja opće namjene¹² pružiti informacije o financijskom položaju, financijskoj uspješnosti i novčanim tokovima poslovnog subjekta koje su korisne širokom krugu korisnika u donošenju ekonomskih odluka. Financijski izvještaji također prikazuju rezultate uprave u upravljanju resursima koji su joj povjereni.“¹³. Jedan od osnovnih zahtjeva iz računovodstvenih propisa i načela je zahtjev za realnošću¹⁴ i objektivnošću financijskih izvještaja, odnosno fer i istinitom prezentiranju financijske uspješnosti i financijskog položaja poduzeća.

U konkretnom istraživanju polazi se od modela koji podrazumijeva da je potpuna i točna primjena načela i pravila iz MSFI/MRS u funkciji postizanja odgovarajuće kvalitete financijskih izvještaja. Iako postoje različiti načini definiranja kvalitete financijskih izvještaja, za potrebe ovog istraživanja može se istaknuti da su financijski izvještaji kvalitetno prezentirani ukoliko su realno

¹⁰ Ibidem, str. 282

¹¹ Međunarodni standardi financijskog izvještavanja / Međunarodni računovodstveni standardi koriste pojam subjekt koji označava poduzeća i poslovne sustave bez obzira na pravo-organizacijski oblik ustroja i djelovanja.

¹² Financijski izvještaji opće namjene pružaju informacije o financijskom položaju izvještajnog subjekta, a to su informacije o ekonomskim resursima i potraživanjima od izvještajnog subjekta. Financijski izvještaji pružaju i informacije o učincima transakcija i drugih događaja koji mijenjaju ekonomske resurse i potraživanja od izvještajnog subjekta. Obje vrste informacija predstavljaju koristan input za donošenje odluka o osiguranju resursa za subjekt. (Konceptualni okvir za financijsko izvještavanje, C12)

¹³ Savez računovođa, revizora i financijskih djelatnika FBiH (2017): Međunarodni računovodstveni standardi / Međunarodni standardi financijskog izvještavanja (MSFI/MRS), Mostar (dostupno na <http://www.srr-fbih.org/msfimrs-14>), MRS 1 – Prezentiranje financijskih izvještaja, točka 9.

¹⁴ Pojam realan dolazi od srednjovjekovne latinske riječi *realis* što znači stvaran, odnosno od latinskog *res*: stvar; djelo; zbilja, istina (Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“: Hrvatska enciklopedija, www.enciklopedija.hr, dostupno 10.06.2019. godine). Kada se raspravlja o primjeni ovog pojma u kontekstu financijskih izvještaja onda bi realni financijski izvještaji označavali one financijske izvještaje koji istinito odražavaju financijsku stvarnost (realan opis, realan rezultat).

i objektivno prezentirani. Pri tome realno i objektivno prezentiranje financijskih izvještaja podrazumijeva dosljednu, potpunu i pravilnu primjenu načela i zahtjeva iz međunarodnih standarda financijskog izvještavanja.

$$FSQ_{i,t} = f(IFRS/IAS) \quad (1)$$

$$MM_{i,t} = f(IFRS/IAS) \quad (2)$$

gdje je

FSQ	-	Kvaliteta financijskih izvještaja (engl. <i>Financial Statement Quality</i>)
MM	-	Značajne pogreške u financijskim izvještajima (engl. <i>Material Misstatements</i>)
IFRS	-	Međunarodni standardi financijskog izvještavanja (engl. <i>International Financial Reporting Standards</i>)
IAS	-	Međunarodni računovodstveni standardi (engl. <i>International Accounting Standards</i>)
i,t	-	za poduzeće <i>i</i> , u razdoblju <i>t</i>

U situacijama kada se pri sastavljanju financijskih izvještaja odstupi od načela i zahtjeva iz MSFI/MRS-ova, onda se može istaknuti da financijski izvještaji sadrže značajne pogreške te nisu realno i objektivno prezentirani. Prema MRS-u 8 „pogreška je značajna ako može, pojedinačno ili skupno, utjecati na ekonomske odluke koje korisnici donose na osnovu financijskih izvještaja. Značajnost ovisi o kombinaciji veličine i vrste izostavljene ili pogrešno prikazane stavke financijskih izvještaja.“¹⁵ Računovodstvene pogreške, pa i one značajne, nastaju u vezi s priznavanjem, mjerenjem, prezentiranjem ili objavljivanjem elemenata financijskih izvještaja¹⁶. Pri tome je razina i kvaliteta primjene MSFI/MRS-ova u obrnuto proporcionalnom odnosu sa značajnim pogreškama u financijskim izvještajima, odnosno, veća razina i kvaliteta u primjeni MSFI/MRS-ova podrazumijeva manju vjerojatnost značajnih pogrešaka u financijskim

15 Savez računovođa, revizora i financijskih djelatnika FBiH (2017): Međunarodni računovodstveni standardi / Međunarodni standardi financijskog izvještavanja (MSFI/MRS), Mostar (dostupno na <http://www.srr-fbih.org/msfirms-14>), MRS 8 – Računovodstvene politike, promjene računovodstvenih procjena i greške, točka 5.

16 Razloge za nastanak pogrešaka treba tražiti u nedostatku informacija, krivoj procjeni određenog poslovnog događaja ili financijskog učinka transakcije, neznanja, ili u konačnici, namjeri za pogrešno prikazivanje. „Računovodstvene manipulacije se najčešće razmatraju u kontekstu legalnih (u okviru zakona) ili nelegalnih (izvan okvira zakona) akcija i postupaka. Ove potonje podrazumijevaju prijevarene aktivnosti koje su nisu u skladu s međunarodnim računovodstvenim standardima, a predstavljaju i nezakonita kaznena djela. Gulin (2002, 34) ističe da, iako pojam „manipulacije“ asocira na negativne konotacije povezane sa nezakonitim postupcima, nisu sve manipulacije a priori nelegalne i negativne.“ „U većini slučajeva, računovodstvene manipulacije su u okviru zakonom propisanih normi (na granici), dok financijske prijevare predstavljaju nelegalne postupke i aktivnosti (vidjeti Dechow i Skinner, 2000).“

izvještajima poduzeća. Vrijedi i obrnuto.

U razvoju modela istraživanja polazi od pretpostavke da su stavke imovine poduzeća: stalna sredstva, zalihe i kratkoročna potraživanja značajno determiniraju kvalitetu financijskih izvještaja. Model istraživanja može se predstaviti u obliku funkcije.

$$MM_{i,t} = f(NCA, Inv, SRec) \quad (3)$$

$$MM_{i,t} = f(IAS\ 36, IAS\ 2, IAS\ 39) \quad (4)$$

gdje je

MM	-	Značajne pogreške u financijskim izvještajima (engl. <i>Material Misstatements</i>)
NCA	-	Stalna sredstva (engl. <i>Non-Current Assets</i>)
Inv	-	Zalihe (engl. <i>Inventories</i>)
SRec	-	Kratkoročna potraživanja (engl. <i>Short term receivables</i>)
IAS 36	-	MRS 36 – <i>Umanjenje vrijednosti imovine</i>
IAS 2	-	MRS 2 – <i>Zalihe</i>
IAS 39	-	MRS 39 – <i>Financijska imovina: Priznavanje i mjerenje</i>
i, t	-	za poduzeće i , u razdoblju t

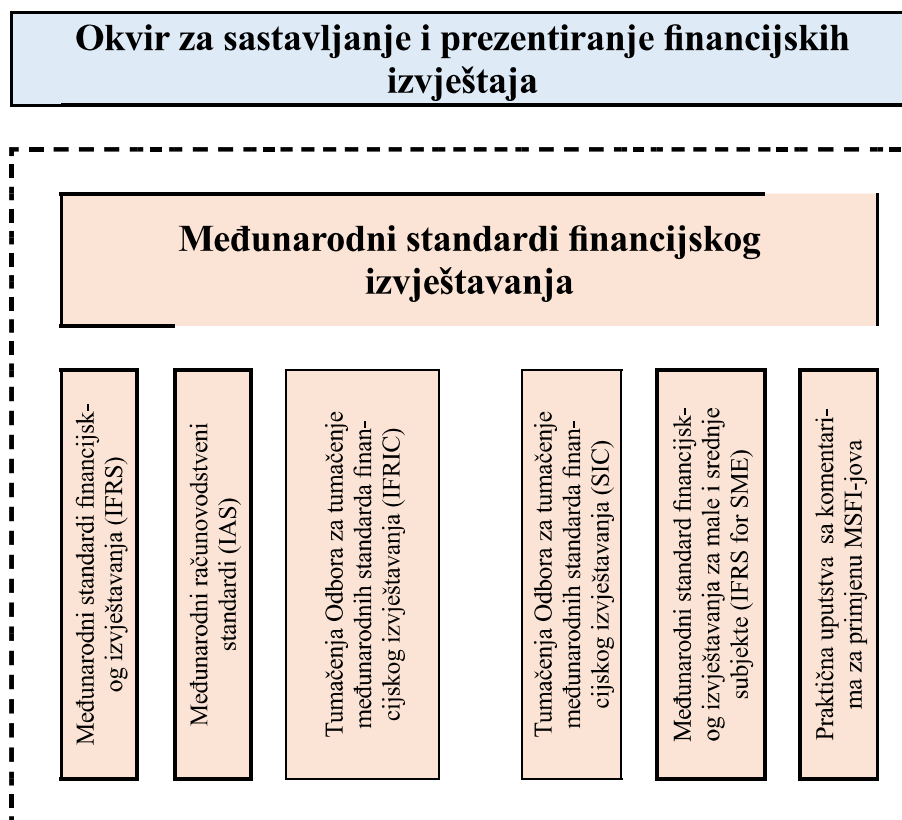
Drugim riječima, ovako koncipiran model podrazumijeva da pogreške u mjerenju stalnih sredstava, zaliha i kratkotrajnih potraživanja, a koje proizlaze iz nepotpune i pogreške primjene MRS-a 2 – *Zalihe*, MRS-a 36 – *Umanjenje vrijednosti imovine* i MRS-a 39 – *Financijska imovina: Priznavanje i mjerenje*, predstavljaju osnovni izvor najčešćih značajnih pogrešaka u financijskim izvještajima poduzeća u Federaciji BiH. Kada se govori o mjerenju misli se prije svega na naknadno mjerenje, gdje MSFI/MRS-ovi zahtijevaju kontinuirano praćenje nadoknadivog iznosa imovinskih stavki, te po potrebi umanjeње istih na nadoknadi-vi iznos ukoliko je ista manja od knjigovodstvenog iznosa imovine.

„Sam pojam MSFI/MRS zapravo je sintagma koja se ne odnosi samo na novu seriju standarda financijskog izvještavanja, već obuhvaća puno širi aspekt i krug standarda, tumačenja i instrukcija i okvira za sastavljanje financijskih izvještaja.“¹⁷ Slika 1. pokazuje kako struktura MSFI/MRS-ova, u širem smislu, pored integralnih tekstova računovodstvenih standarda, obuhvaća i tumačenja i uputstva za praktičnu primjenu istih. U Federaciji BiH obvezna je primjena Međunarodnih standarda financijskog izvještavanja i Međunarodnih

17 Gabrić, D. (2017): MSFI za MSS – stanje i perspektive primjene u Federaciji BiH, broj 09/17, Fircon d.o.o., Mostar, studeni 2017., str. 12-17

računovodstvenih standarda¹⁸ s pratećim uputstvima i objašnjenjima sukladno Zakonu o računovodstvu i reviziji¹⁹.

Slika 1. – Struktura Međunarodnih standarda financijskog izvještavanja

Izvor: vlastita izrada temeljem podataka sa <http://www.iasplus.com/en/standards>

Računovodstveni standardi imaju za svrhu reguliranje dopuštenih računovodstvenih metoda, postupaka i politika koje upravi (menadžmentu) stoji na raspolaganju u sastavljanju i objavljivanju financijskih izvještaja. Prema Healyju i Palepu²⁰ (2001, 412) ovakav oblik regulative potencijalno korisnicima

¹⁸ U razdoblju od 2010. godine do 2014. godine koje je obuhvaćeno ovim istraživanjem postojala je obveza primjene seta revidiranih MSFI/MRS-ova. Naime, Upravni odbor Saveza računovođa, revizora i financijskih djelatnika FBiH, donio je Odluku o objavljivanju Međunarodnih standarda financijskog izvještavanja (Sl. novine FBiH, broj 31/10), kojom se, za financijske izvještaje koji se odnose na razdoblja koja počinju 1. siječnja 2010. godine i poslije, primjenjuju izmijenjeni / revidirani Međunarodni standardi financijskog izvještavanja i Međunarodni računovodstveni standardi, te uz MSFI/MRS objavio i prateća tumačenja Odbora za Međunarodne računovodstvene standarde.

¹⁹ Službene novine Federacije BiH, broj 83/09

²⁰ Healy, P.M, Palepu K.G (2001): Information asymmetry, corporate disclosure, and the capital markets: A review of the empirical disclosure literature // Journal of Accounting and Economics, No 31, str. 405-440

smanjuje troškove obrade finansijskih izvještaja, jer osigurava jedinstvenost u primjeni tehnika priznavanja i mjerenja. Brojna provedena istraživanja (Palea, 2013; Pope i McLeay, 2011; Páucana, 2015) u vezi primjene računovodstvenih standarda pokazuju da uvođenje i primjena regulativnog okvira za sastavljanje i prezentiranje finansijskih izvještaja poboljšavaju informacijsku korisnost računovodstvenih podataka pri donošenju poslovnih odluka. Stoga je važno da ti finansijski izvještaji budu standardizirani, a računovodstvene informacije usporedive i korisne širokom krugu korisnika.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Uzorak istraživanja

Za potrebe empirijskog dijela ovog istraživanja definiran je uzorak poduzeća s osnovnom i kontrolnom skupinom poduzeća. U osnovnu skupinu uzorka uključena su poduzeća čiji su finansijski izvještaji sadržavali značajne pogreške, dok su u kontrolnu skupinu uzorka uključena sva ostala poduzeća čiji finansijski izvještaji nisu sadržavali značajne pogreške, odnosno koji su imali odgovarajuću optimalnu razinu kvalitete. Osnovnu i kontrolnu skupinu uzorka (vidjeti Tablicu 1.) čine revidirani godišnji finansijski izvještaji poduzeća čiji su vlasnički vrijednosni papiri (dionice) uvršteni na organiziranom tržištu kapitala u Federaciji Bosne i Hercegovine (Sarajevska burza – dalje: SASE).

Tablica 1. - Projektiranje uzorka istraživanja

Opis	Broj
Ukupan broj poduzeća na kotaciji, slobodnom primarnom i sekundarnom tržištu na Sarajevskoj burzi	208
Neaktivna poduzeća čijim se dionicama ne trguje	(12)
Finansijski subjekti i institucije	(21)
UKUPNO broj poduzeća u populaciji	175
Poduzeća za koja nisu bili dostupni izvještaji o neovisnoj reviziji s godišnjim finansijskim izvještajima	(58)
UKUPNO broj poduzeća uključenih u uzorak	117
Ukupan broj jedinica u uzorku	257

Izvor: vlastita izrada na temelju podataka sa Sarajevske burze (www.sase.ba)

U uzorak je uključena ukupna populacija poduzeća čiji vrijednosni papiri kotiraju na Sarajevskoj burzi, a koju za potrebe ovog istraživanja čine svi emittenti čiji su vrijednosni papiri uvršteni na segmente kotacije poduzeća (jedan emittent), primarnog slobodnog tržišta (29 poduzeća) i sekundarnog slobodnog tržišta (178 poduzeća), što čini populaciju od ukupno 208 poduzeća. Iz ukupnog uzorka isključena su poduzeća čiji vrijednosni papiri nisu aktivni (12 poduzeća), kao i financijske institucije zbog institucionalnih specifičnosti poslovanja (21 financijska institucija). Konačno, u uzorak je uključeno 117 poduzeća ili 66,86% od ukupno odabrane populacije u promatranom razdoblju. Budući da su za neka poduzeća prikupljeni revidirani godišnji financijski izvještaji za jednu godinu, a za neke za više godina, onda je ukupan broj revidiranih godišnjih financijskih izvještaja koji su uključeni u konačni uzorak (osnovna i kontrolna skupina) 257 jedinica, što čini 29,37% od ukupne populacije, što je pokazatelj koji je na zadovoljavajućoj i prihvatljivoj razini.

Metode prikupljanja i obrade podataka

Metodologija prikupljanja i obrade podataka podrazumijeva izbor odgovarajućih instrumenata prikupljanja, sistematizacije, klasifikacije i statističke obrade podataka. Podatci za potrebe empirijskog dijela istraživanja prikupljeni su primjenom tehnike analize sadržaja revizorskih i financijskih izvještaja u razdoblju od 2010. godine do 2014. godine na uzorku poduzeća čiji vrijednosni papiri kotiraju na tržištu kapitala u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Za potrebe empirijskog dijela istraživanja u analizu su uključeni samo godišnji financijski izvještaji, budući da su ista objektom neovisne revizije financijskih izvještaja. Mjerenje zavisne varijable, odnosno kvalitete financijskih izvještaja poduzeća realizirano je primjenom sljedećih pravila:

- Ukoliko je kroz neovisni revizorski izvještaj poduzeća iskazano pozitivno mišljenje bez modifikacija ili uz modifikaciju²¹ s isticanjem pitanja koja nemaju utjecaja na revizorsko mišljenje (posebni naglasci), to podrazumijeva da financijski izvještaji poduzeća imaju optimalnu kvalitetu budući da ne sadrže značajne pogreške, te se zavisnoj varijabli dodjeljuje rang vrijednosti nula (0).

21 Cilj Međunarodnog standarda revizije (MRevS) 701 Modifikacije izvješća neovisnog revizora je utemeljiti standarde i dati upute o okolnostima u kojima izvješće neovisnog revizora treba biti modificirano, kao i o obliku i sadržaju modifikacije revizorova izvješća u tim okolnostima. Ovaj Međunarodni revizijski standard opisuje način modificiranja teksta revizorova izvješća u sljedećim situacijama:

- Pitanja koja ne utječu na revizorovo mišljenje: (a) Poseban naglasak
- Pitanja koja utječu na revizorovo mišljenje: (a) Mišljenje s rezervom, (b) Suzdržanost od mišljenja, ili (c) Negativno mišljenje.

- Ukoliko je kroz neovisni revizorski izvještaj poduzeća iskazano modificirano revizorsko mišljenje s isticanjem pitanja koja imaju utjecaja na revizorsko mišljenje (revizorsko mišljenje s rezervom²², suzdržavanje od revizorskog mišljenja²³, negativno revizorsko mišljenje²⁴), to podrazumijeva da financijski izvještaji nemaju optimalnu kvalitetu budući da sadrže značajne pogreške, te se zavisnoj varijabli dodjeljuje rang vrijednosti jedan (1).

Nakon toga, podatci su pregledani, oblikovani i pripremljeni na način primjeren za unos u statistički program za statističke analize i testiranja. Za te potrebe korišten je SPSS statistički programski paket (engl. *SPSS – Statistical Package for Social Sciences*). Za potrebe empirijskog dijela istraživanja kao temeljni oblik znanstveno spoznajnog procesa primijenjene su statističke metode koje uključuju primjenu deskriptivne i inferencijalne statistike, a dobiveni rezultati su prezentirani pomoću tabličnih i grafičkih prikaza. Konkretno, za potrebe istraživanja kvalitete primjene MSFI/MRS-ova i kvalitete financijskih izvještaja poduzeća u Federaciji BiH primijenjeni su testovi razlika i to parametrijski T-test kao i neparametrijski Man-U-Whitney test, s obzirom na to da podatci iz uzorka ne slijede normalnu distribuciju.

DISKUSIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Kada se raspravlja o područjima značajnih pogrešaka u financijskim izvještajima, a iz koje se mogu izvući zaključci o razini kvalitete financijskih izvještaja kao i razini i obilježjima primjene pojedinih MSFI/MRS-ova, može se istaknuti da svaka stavka u svakom financijskom izvještaju može biti značajno pogrešno prikazana. Samim time, radi se o velikom broju stavki financijskih izvještaja. Primjenjujući načelo „okrupnjavanja“ pojedinih stavki financijskih izvještaja, za potrebe ovog istraživanja odabrana su određena područja financijskih izvještaja sa dominantno referentnim MSFI/MRS-ovima (vidjeti Prilog 1.), kao potencijalno problemska područja gdje se mogu javiti značajne pogreške. Iz tabličnog prikaza može se uočiti da su kao većina potencijalnih problemskih

22 Mišljenje s rezervom treba biti izraženo kada revizor zaključi da se ne može izraziti pozitivno mišljenje, ali pritom učinak neslaganja s upravom ili ograničenja djelokruga rada nije tako značajan i prevladavajući da bi zahtijevao negativno mišljenje ili suzdržanost od izražavanja mišljenja (MrevS 701, t. 12.).

23 Suzdržanost od mišljenja mora se izraziti kada je mogući učinak ograničenja djelokruga revizorova rada tako značajan i prevladavajući da revizor nije mogao prikupiti dovoljne i odgovarajuće revizijske dokaze, te stoga ne može izraziti mišljenje o financijskim izvještajima (MrevS 701, t. 13.)

24 Negativno se mišljenje mora izraziti kada je učinak neslaganja toliko značajan i prevladavajući za financijske izvještaje da je revizor zaključio kako izvješće s rezervom nije primjereno za obznanjivanje da financijski izvještaji dovode u zabludu ili su nepotpuni (MrevS 701, t. 12.).

područja označene stavke računa dobiti i gubitka. Također za svaku odabranu stavku financijskih izvještaja označen je referentni MSFI/MRS koji dominantno regulira priznavanje i mjerenje odabranih stavki financijskih izvještaja. Polazeći od činjenice da se računovodstveni sustav temelji na dvojnog knjigovodstvu²⁵, to znači da se svaka stavka koja se pogrešno evidentira u okviru stavki bilance uspjeha, istovremeno pogrešno odrazi i na stavku nekog drugog financijskog izvještaja, prije svih bilance stanja i izvještaja o novčanim tokovima. Drugi razlog je činjenica da znanstvena i stručna javnost promatra eventualne značajne računovodstvene pogreške u kontekstu učinka na uspješnost poslovanja, a zatim i financijski položaj.

Deskriptivna statistika u vezi kvalitete financijskih izvještaja, omogućuje uvid u rezultate mjerenja centralne tendencije područja značajnih pogrešaka sa referentnim MSFI/MRS-ovima. Tablica 3. pokazuje da od ukupnog broja poduzeća, odnosno jedinica uključenih u uzorak (N=257), kod njih 95 ili 36,97% je utvrđeno da financijski izvještaji sadrže značajne pogreške, odnosno da se pri sastavljanju financijskih izvještaja značajno odstupilo od zahtjeva iz jednog ili više MSFI/MRS-a. S druge strane, kod 162 poduzeća, odnosno jedinice uključene u uzorak (Nedostaje=162) ili 63,03% nije iskazano kvalificirano revizorovo mišljenje s modifikacijama, odnosno nisu utvrđene značajne pogreške u financijskim izvještajima, te se može istaknuti da u tim slučajevima kvaliteta financijskih izvještaja kao i primjena MSFI/MRS-ova, prema nalazu i mišljenju revizora, bila na odgovarajućoj razini.

Rezultati istraživanja (vidjeti Tablicu 3.) pokazuju da se najčešća područja značajnih pogrešaka u financijskim izvještajima odnose na stavke vrijednosnih usklađenja potraživanja i umanjenja imovine (66,30%), i to: vrijednosna usklađenja potraživanja (38,90%), umanjenje stalnih sredstava (17,90%) i umanjenje zaliha (9,50%). Kada se govori o ostalim područjima financijskih izvještaja u vezi značajnih pogrešaka, ista se odnose na rezerviranja za rizike i troškove (7,40%), revalorizaciju stalnih sredstava (5,30%), vrednovanje financijske imovine (6,30%) i amortizaciju dugotrajne imovine (4,20%). Prethodno navedeno ukazuje na činjenicu da se najčešća područja značajnih pogrešaka odnose na stavke umanjenja vrijednosti imovine, i to: stalnih sredstava, kratkotrajnih (tekućih) potraživanja i zaliha.

U pogledu kvalitete primjene MSFI/MRS-ova, rezultati pokazuju da su u najvećem broju slučajeva značajne pogreške kod prezentiranja potraživanja (od kupaca) proizašle iz pogrešne ili nepotpune primjene referentnog MRS-a 39 – *Financijski instrumenti: priznavanje i mjerenje* (38,9%). Kada se raspravlja o razini primjene ostalih MSFI/MRS-a, onda se može vidjeti je nepotpuna ili pogrešna

²⁵ Sustav dvojnog knjigovodstva se temelji na evidentiranju svake poslovne promjene u računovodstvu i knjigovodstvu najmanje na dva konta (stavke), pri čemu se uvijek zadržava bilančna ravnoteža kao osnovno računovodstveno načelo (jednakost aktive i pasive).

primjena MRS-a 36 – *Umanjenje vrijednosti imovine* bila izvorom značajnih pogrešaka kod umanjena vrijednosti stalnih sredstava (17,90%), dok su značajne pogreške na području zaliha (9,50%) bile uzorkovane nepotpunom ili pogrešnom primjenom MRS-a 2 – *Zalihe* (vidjeti Tablicu 3.).

Tablica 3. – Pregled područja značajnih pogrešaka u
financijskim izvještajima sa dominantno referentnim MSFI/
MRS-ovima

Područje	Dominanto referentni MSFI/MRS	Broj	% od N=257	% od N=95
Prihodi	MRS 18, MRS 11	4	1,6	4,2
Amortizacija	MRS 16, MRS 38	4	1,6	4,2
Rezerviranja za rizike i troškove	MRS 37	7	2,7	7,4
Vrijednosna usklađenja	MRS 39	37	14,4	38,9
Umanjenja vrijednosti imovine	MRS 36	17	6,6	17,9
Revalorizacija	MRS 16, MRS 38	5	1,9	5,3
Umanjenje vrijednosti zaliha	MRS 2	9	3,5	9,5
Stalna sredstva	MRS 16, MRS 38	3	1,2	3,2
Kapitalizacija troškova	MRS 2, MRS 16, MRS 38	1	0,4	1,1
Financijska imovina	MRS 39	6	2,3	6,3
Kapital	MRS 32	2	0,8	2,1
	Ukupno	95	37,0	100,0
	Nedostaje	162	63,0	
	UKUPNO	257	100,0	

Izvor: Rezultati istraživanja; SPSS v. 20

Testiranje pretpostavki ovog istraživanja izvršeno je primjenom inferencijalnih testova razlika, kod bilančnih stavki stalnih sredstava, zaliha i kratkotrajnih potraživanja sa pripadajućim referentnim MSFI/MRS-ovima, prema razini kvalitete financijskih izvještaja. Rezultati primjene neparametrijskog testa razlika prezentirani u Tablici 4. pokazuju da postoji značajna razlika u prosječnom iznosu stalnih sredstava ($p=0,000$), zaliha ($p=0,000$) i kratkotrajnih potraživanja ($p=0,004$) između poduzeća čiji financijski izvještaji sadrže značajne pogreške i poduzeća čiji financijski izvještaji ne sadrže značajne pogreške, na razini sigifikantnosti od 1% ($p<0,01$). S druge strane, rezultati provedenog parametrijskog T-testa razlika (vidjeti Prilog 4.) potvrđuju prethodno iznesene rezultate neparametrijskog testa razlika, te pokazuju da postoji statistički značajna razlika na razini značajnosti od 1% kod stalnih sredstava (NCA) ($df=255$; $p=0,001$), zaliha (Inv) ($df=255$; $p=0,001$) i kratkotrajnih potraživanja (SRec) ($df=255$; $p=0,001$) između poduzeća sa značajnim pogreškama u financijskim izvještajima i poduzeća bez značajnih pogrešaka u financijskim izvještajima.

Tablica 4. – Rezultati testova razlika u iznosu stalnih sredstava, zaliha i kratkotrajnih potraživanja sa referentnim MSFI/MRS-ovima prema kvaliteti financijskih izvještaja

Red. broj	Stavka	Dominantno referentni MSFI/MRS	Oznaka	Mann-Whitney test	T-test	Sig. razlika po oba testa
				Sig.	Sig.	
1.	Stalna sredstva	MRS 36	NCA	0,000*	0,001*	DA
2.	Zalihe	MRS 2	Inv	0,000*	0,001*	DA
3.	Kratkoročna potraživanja	MRS 39	SRec	0,004*	0,001*	DA
*razina značajnosti od 0,01						
Izvor: Rezultati istraživanja; SPSS v. 20						

U pogledu razine primjene MSFI/MRS kod promatranih poduzeća u Federaciji BiH, rezultati istraživanja ukazuju da postoji značajna razlika u primjeni MRS-a 36 – *Umanjenje vrijednosti imovine*, MRS-a 2 – *Zalihe* i MRS-a 39 – *Financijska imovina: priznavanje i mjerenje* s obzirom na razinu utvrđene kvalitete financijskih izvještaja, odnosno između poduzeća sa značajnim pogreškama u financijskim izvještajima i poduzeća bez značajnih pogrešaka u financijskim

izvještajima, na razini signifikantnosti od 1% ($p < 0,01$). Takvi rezultati ukazuju da su poduzeća sa utvrđenom neodgovarajućom kvalitetom finansijskih izvještaja (utvrđene značajne pogreške) u značajnoj mjeri pogrešno ili nepotpuno primijenile načela i zahtjeve iz MRS-a 36 – *Umanjenje vrijednosti imovine*, MRS-a 2 – *Zalihe* i MRS-a 39 – *Financijska imovina: priznavanje i mjerenje*.

Rezultati istraživanja pokazuju da značajne pogreške u finansijskim izvještajima kod poduzeća u Federaciji BiH u najvećem broju proizlaze iz precijenjenih imovinskih stavki, a koje su rezultat pogrešne ili nepotpune primjene MRS-a 36 – *Umanjenje vrijednosti imovine*, MRS-a 2 – *Zalihe* i MRS-a 39 – *Financijska imovina: priznavanje i mjerenje*. Naime, prosječni knjigovodstveni iznos stalnih sredstava, zaliha i kratkotrajnih potraživanja je manji kod poduzeća čiji finansijski izvještaji ne sadrže značajne pogreške u odnosu na poduzeća čiji finansijski izvještaji sadrže značajne pogreške (vidjeti Prilog 3.). Prethodno navedeno ukazuje da značajne pogreške u finansijskim izvještajima poduzeća u Federaciji BiH u pravilu proizlaze iz nepriznavanja umanjenja vrijednosti imovinskih stavki stalnih sredstava, zaliha i kratkotrajnih potraživanja, a kako je to zahtijevano odredbama MRS-a 36 – *Umanjenje vrijednosti imovine*, MRS-a 2 – *Zalihe* i MRS-a 39 – *Financijska imovina: priznavanje i mjerenje*. Budući da su iznosi nepriznatih umanjenja vrijednosti sadržani u imovini, iskazani knjigovodstveni iznos stalnih sredstava, zaliha i kratkotrajnih potraživanja kod poduzeća sa značajnim pogreškama je u prosjeku veći u odnosu na poduzeća bez značajnih pogrešaka. Pokazuje se da pogrešna ili nepotpuna primjena MRS-a 36 – *Umanjenje vrijednosti imovine*, MRS-a 2 – *Zalihe* i MRS-a 39 – *Financijska imovina: priznavanje i mjerenje* u najvećem broju slučajeva rezultiraju skrivenim (latentnim) gubicima u finansijskim izvještajima poduzeća u Federaciji BiH.

ZAKLJUČAK

Rezultati ovog istraživanja su pokazali da se najčešća područja značajnih pogrešnih prikazivanja u finansijskim izvještajima poduzeća u Federaciji BiH odnose na stavke vrijednosnih usklađenja kratkotrajnih potraživanja i umanjenja vrijednosti stalnih sredstava i zaliha, te da se u primjeni MSFI/MRS-ova u Federaciji BiH, s obzirom na utvrđenu kvalitetu finansijskih izvještaja, najčešće odstupa od primjene MRS-a 36 – *Umanjenje vrijednosti imovine*, MRS-a 2 – *Zalihe* i MRS-a 39 – *Financijska imovina: priznavanje i mjerenje*.

Nadalje, može se zaključiti da se kod značajnih pogrešaka u vezi vrijednosnih usklađenja u većini slučajeva radilo o situacijama da poduzeća nisu priznala vrijednosna usklađenja i umanjenja imovine (potraživanja, zaliha i stalnih sred-

stava). Drugim riječima, značajne pogreške u financijskim izvještajima kod poduzeća u Federaciji BiH u najvećem broju proizlaze iz precijenjenih imovinskih stavki, a koje su rezultat pogrešne ili nepotpune primjene MRS-a 36 – *Umanjenje vrijednosti imovine*, MRS-a 2 – *Zalihe* i MRS-a 39 – *Financijska imovina: priznavanje i mjerenje*. Prethodno navedeno upućuje na postojanje skrivenih (latentnih) gubitaka kod promatranih poduzeća sa značajnim pogreškama u financijskim izvještajima.

Rezultati ovog istraživanja predstavljaju korisnu spoznaju o obilježjima i razini primjene MSFI/MRS-ova prema razini kvalitete financijskih izvještaja u Federaciji BiH, odnosno značajnim pogreškama u financijskim izvještajima. Doprinos ovog istraživanja ogleda se i u činjenici da će se rezultati moći iskoristiti u funkciji unaprjeđenja procesa financijskog izvještavanja i razine kvalitete financijskih izvještaja u cjelini. U pogledu smjernica za naredna istraživanja, korisno bi bilo istražiti osnovna obilježja i razinu primjene MSFI/MRS-ova u pogledu kvalitete financijskih izvještaja poduzeća promatrano po pojedinim djelatnostima.

LITERATURA

1. Aljinović Barać, Ž., Klepo, T. (2006): Features of accounts manipulations in Croatia, Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci Časopis za ekonomsku teoriju i praksu 24, Ekonomski fakultet Rijeka, Rijeka, str. 273-290.
2. Cohen D., Darrough M., Huang R., Zach T. (2011): Warranty Reserve: Contingent Liability, Information Signal, or Earnings Management Tools, The Accounting Review, Vol. 86, No. 2, str. 569–604
3. Cuzdriorean, D.D. (2013): Most recent findings in earnings management area: interesting insights from traditionally top 5 leading accounting journals, Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica, 15(2), str. 402-416
4. Dechow P.M., Ge, W., Larson C.R., Sloan R.S. (2011): Predicting Material Accounting Misstatements, Contemporary Accounting Research, Vol. 28, No. 1, str. 17–82
5. Dechow, P. M., D. J. Skinner (2000): Earnings management: reconciling the views of accounting academics, practitioners, and regulators. Accounting Horizons, str. 235-250
6. Gabrić, D. (2017): MSFI za MSS – stanje i perspektive primjene u Feder-

- aciji BiH, broj 09/17, Fircon d.o.o., Mostar, studeni 2017., str. 12-17
7. Gabrić, D., Bošnjak, Ž. (2017): Empirijska analiza obilježja značajnih pogrešnih prikazivanja u financijskim izvještajima poduzeća u Federaciji BiH, Prethodno priopćenje, Zbornik radova JOURNAL OF ECONOMY AND BUSINESS, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Mostaru, Godina 2017., No. XXIII., pp. 7-25
 8. Gulin, D. (2002): Manipulacije na financijskim tržištima i njihov utjecaj na financijske izvještaje, Računovodstvo, financije i revizija u suvremenim gospodarskim uvjetima, XXXVII. simpozij Pula, Zagreb, HZRF
 9. Haw I.M., Ho S.S.M., Li A.Y. (2011): Corporate Governance and Earnings Management by Classification Shifting, Contemporary Accounting Research, Vol. 28, No. 2, str. 517– 553
 10. Healy, P.M, Palepu K.G (2001): Information asymmetry, corporate disclosure, and the capital markets: A review of the empirical disclosure literature // Journal of Accounting and Economics, No 31, str. 405-440
 11. Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“: Hrvatska enciklopedija, www.enciklopedija.hr
 12. Odluka o objavljivanju Međunarodnih standarda financijskog izvještavanja (Sl. novine Federacije BiH, broj 31/10)
 13. Palea, V. (2013): IAS/IFRS and financial reporting quality: Lessons from the European experience. China Journal of accounting Research, No. 6, str. 247-263.
 14. Păucana, I. D. (2015): Measuring the effects of IFRS adoption on accounting quality: a review, Procedia Economics and Finance 32, str.580 – 587
 15. Pope, F. P.; McLeay, S. J. (2011): The European IFRS experiment: objectives, research challenges and some early evidence, Accounting and Business Research, 41:3, str. 233-26
 16. Savez računovođa, revizora i financijskih djelatnika FBiH (2017): Međunarodni računovodstveni standardi / Međunarodni standardi financijskog izvještavanja (MSFI/MRS), Mostar (dostupno na <http://www.srrfbih.org/msfimrs-14>)
 17. Savez računovođa, revizora i financijskih djelatnika FBiH (2017): Međunarodni računovodstveni standardi / Međunarodni standardi financijskog izvještavanja (MSFI/MRS), Mostar (dostupno na <http://www.srrfbih.org/me%C4%91unarnodnirevizijiskistandardi-21>)
 18. Seybert N. (2010): R&D Capitalization and Reputation-Driven Real Earnings Management, The Accounting Review, Vol. 85, No. 2, str. 671-693

19. Zakon o računovodstvu i reviziji („Sl. novine FBiH“, br. 83/09)
20. Zakon o tržištu vrijednosnih papira („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“ broj 85/08 i 109/12)
21. Žager, L., Žager, K., Mamić Sačer, I., Sever, S. (2008): Analiza financijskih izvještaja, Masmedia, Zagreb

Prilog 1. – Pregled područja financijskih izvještaja koja mogu biti obuhvaćena značajnim pogreškama sa referentnim MSFI/MRS-ovima

Oznaka	Područje izvještavanja	Dominantno referentni MSFI/MRS
1	Prihodi	MRS 18 – Prihodi MRS 11 - Ugovori o izgradnji
2	Troškovi za prodano	MRS 2 - Zalihe
3	Primanja zaposlenih	MRS 19 – Primanja zaposlenih
4	Amortizacija	MRS 16 – Nekretnine, postrojenja i oprema MRS 38 – Nematerijalna imovina
5	Rezerviranja za rizike i troškove	MRS 37 - Rezerviranja, potencijalne obveze i potencijalna imovina
6	Vrijednosna usklađenja	MRS 39 – Financijska imovina: priznavanje i mjerenje
7	Umanjenja vrijednosti imovine	MRS 36 - Umanjenje vrijednosti imovine
8	Rashodi kamata	MRS 23 – Troškovi posudbe
9	Revalorizacija	MRS 16 – Nekretnine, postrojenja i oprema MRS 38 – Nematerijalna imovina
10	Tečajne razlike	MRS 21 – Tečajne razlike
11	Porezi	MRS 12 – Porezi na dobit
12	Umanjenje vrijednosti zaliha	MRS 2 - Zalihe
13	Stalna sredstva	MRS 16 – Nekretnine, postrojenja i oprema MRS 38 – Nematerijalna imovina

14	Kapitalizacija troškova	MRS 2 - Zalihe MRS 16 – Nekretnine, postrojenja i oprema MRS 38 – Nematerijalna imovina
15	Financijska imovina	MRS 39 – Financijska imovina: priznavanje i mjerenje
16	Kapital	MRS 32 - Financijski instrumenti: prezentiranje
17	Obveze	MRS 32 - Financijski instrumenti: prezentiranje

Izvor: vlastita izrada autora

Prilog 2. – Rezultati testa razlika primjenom Mann U Whitney testa

Hypothesis Test Summary

	Null Hypothesis	Test	Sig.	Decision
1	The distribution of NCA is the same across categories of MM.	Independent-Samples Mann-Whitney U Test	,000	Reject the null hypothesis.
2	The distribution of Inv is the same across categories of MM.	Independent-Samples Mann-Whitney U Test	,000	Reject the null hypothesis.
3	The distribution of SRec is the same across categories of MM.	Independent-Samples Mann-Whitney U Test	,004	Reject the null hypothesis.

Asymptotic significances are displayed. The significance level is ,05.

Izvor: Rezultati istraživanja (N=257); SPSS v.20

Prilog 3. – Rezultati grupne statistike kod testiranja razlika T-testom

Oznaka	MM	Referentni MSFI/MRS	N	Srednja vrijednost	Standardna devijacija	St. greška sredine
NCA	Pozitivno revizorsko mišljenje	MRS 16	162	56017235,47	175519658,93	13790126,78
	Modificirano revizorsko mišljenje		95	249314641,29	673580285,94	69107879,17
Inv	Pozitivno revizorsko mišljenje	MRS 2	162	3412316,28	7763291,17	609941,75
	Modificirano revizorsko mišljenje		95	11516061,44	28048117,55	2877676,14
SRec	Pozitivno revizorsko mišljenje	MRS 39	162	7400105,59	18040439,99	1417390,82
	Modificirano revizorsko mišljenje		95	19258821,00	36563905,01	3751377,50

Izvor: Rezultati istraživanja (N=257); SPSS v.20

Prilog 4. – Rezultati testa razlika primjenom T-testa

F		Levene's Test za jednakost varijanci		T-test za jednakost srednjih vrijednosti						
		Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Srednja vrijednost razlike	St. greška razlike	95% interval povjerenja razlike		
								Donji	Gornji	
NCA	EVA	37,938	,000	-3,462	255	,001	-193297405,822	55836791,551	-303257389,611	-83337422,032
	EVNA			-2,743	101,541	,007	-193297405,822	70470323,974	-333082545,903	-53512265,740
Inv	EVA	22,533	,000	-3,462	255	,001	-8103745,161	2340546,739	-12713008,5956	-3494481,727
	EVNA			-2,755	102,515	,007	-8103745,161	2941606,522	-13938056,015	-2269434,308
SRec	EVA	41,436	,000	-3,473	255	,001	-11858715,404	3414848,074	-18583611,811	-5133818,997
	EVNA			-2,957	121,311	,004	-11858715,404	4010215,694	-19797789,826	-3919640,982

Izvor: Rezultati istraživanja (N=257); SPSS v.20

EVA – Jednake varijance pretpostavljene

EVNA - Jednake varijance nisu pretpostavljene

